

7. Házi feladat:

Választási lehetőség: a tankönyv 234. old. 2.
vagy 3. feladata

A kerek egészre komponált tanóra anyaga bőséges, soknak tűnik. Elvégezhetőségét befolyásolja a tanulók előzetes könyvtári ismereteinek pontossága (kézikönyvek, szótár, lexikon, raktári jelzet, kiadás stb.), a könyvekben való tájékozódóképességük szintje, olvasási kultúrájuk, gyors reagáló-, ill. gondolkodási képességük foka. Úgy gondolom, hogy a történelmi áttekintés elhagyható. Bár ekkor van lehetőség arra, hogy egy kicsit előkészítsük a felvilágosodás korának megértését; egyáltalán mit jelent, milyen szerepe van a XVIII. században a dogmatikus szemléletet felülbíráló, az emberek gondolkodását megreformáló törekvéseknek.

A tanítási óra — a leírtak szerinti — megtartása nem volt megterhelő a tanulók számára, igaz a csengőszót nem vettük figyelembe. Könyvtári órát mindig akkorra tervezünk, mikor egymást követő két magyaróra van, így az idővel szabadon tudunk gazdálkodni. Ezt ajánlom kollégáimnak is.

DR. BENE KÁLMÁN
Szeged

A nyelvi struktúra szerepe egy vers értelmezésében

(Ady Endre: Dózsa György unokája)

Az itt következő elemzés gyakorló tanári munkám terméke, egy kissé az általános iskola hetedik osztályos tankönyvének Király István értelmezését adaptáló sorai ellenében született. „... részint az egyre fokozódó forradalmi szenvedély, másrészt pedig az egyre növekvő reménytelenség verse volt ez a költemény. S épp ez a paradox kettősség érteti lényegét.” [1] — írja Király István monográfiája, a tankönyv ennek nyomán még erőteljesebben hangsúlyozza a kettősséget. Számomra ez nem meggyőző, szerintem ez a vers egyértelműen Ady forradalmi hitét, elszántságát tükrözi.

A cím és a vers első sora a Dózsával vállalt közösség kifejezése: a forradalmárrá vált, nagyurakat fenyegető Dózsával — semmi sem igazolja, hogy a „bukásra ítélt parasztháború szétmarcangolt hőse”, [2] Dózsa tragikus sorsa is szerepet játszana a jelkép megválasztásában.

„Izzó vastrónon öt elégetétek,
De szellemét a tűz nem égeté meg,
Mert az maga tűz...”

— írja Petőfi a „Nép nevében” — és ő sem tragikus sorsot, hanem Dózsa mártírúrnak hitet nyújtó, példát adó képét állítja elének. És Ady is, aki egész versének hőseül a forradalomra mozgósító, a nagyurakat egyre keményebben fenyegető, ultimátumot adó népezért választja.

De nemcsak Petőfivel, az ő forradalmiságával, Dózsa-képével rokonítanám Adyt — egy másik alapművel nem ilyen szembevetendő, de annál fontosabb a vers kapcsolata:

A fokozás tehát nemcsak a *bé* indulatszó felértékelődésével, egyre fenyegetőbbé válásával bizonyítható. A versszakok kapcsolódását biztosító létigék a velük szoros kapcsolatban álló melléknévvel, ill. névmással is mind erősebb hangsúlyt kapnak: a kijelentő-fenyegető *jó lesz* után a *mi lesz* kérdés szórendi helyzetének változása biztosítja az újabb nyomatékokot. De a többi ige is bizonyíték: a létigék mellett fokozatosan több a konkrét jelentésű ige — az első versszakban még egy sem található, a másodikban ott az erőteljes hangfestő hatású *özönöl*, a harmadikban, a csúcsponton már három mozgást jelentő ige (*jön, fut, lecsukjuk*) társul a *lesz* mellé.

Nem vívódást, hanem egyértelmű, elszánt fenyegetést sugall a vers lezáró képe is: a rablőváratat legázoló, rettenetes dühvel özönlő kaszások látványa. Dózsa népe a vers befejezésében már nem követel, hanem úgy védi az előzőlött várat, mint a magát. „Lecsukjuk a kaput...” — a váratlanul megrövidített sor szinte érzékelteti a lezuhanó rácsos várkapu dördülését; most már nincs tárgyalás, a nép az elfoglalt várat, az országot megvédi. A „lecsukjuk” többes száma nekem azt jelenti, hogy Dózsa György és a kaszások, illetve „unokája”, Ady és népe elszánta magát a harcra, talán a forradalomra. A zárókép szuggesztivitása elfeledteti a feltételes módot, elfeledteti azt, hogy még csak figyelmeztetésről van szó, a vers olvasója szinte átéli a lázas cselekvést, „a fölkelt nép” diadalmas előretörését. A rövid vers A Hadak Útja nagyszabású vízióját idézi fel bennem.

Befejezésül egyetlen mondat: noha a bonyolult kettősséget nem érzem Ady-nak ebben a versében — nyelvi gazdagságával, tökéletes megformáltságával „egysíki” forradalmi versként is a magyar líra jelentős értékének, kiemelkedő alkotásának tartom.

JEGYZETEK

- [1] Király István: Ady Endre, Magvető, Bp., 1972. — I. kötet 515. l.
- [2] Irodalmi olvasókönyv az ált. iskolák 7. osztálya számára (Goda Imre, M. Boda Edit), Tankönyvkiadó, Bp. — 231. l.
- [3] Ady egyik alapvető nyelvi leleménye, amikor egy szóban átrendezi az erővonalakat, a pozitív töltést negatívra cseréli, vagy fordítva. Példa A föl-földobott kő „fölhorgadnak” igéje. *Lehorgaszja* a fejt: megszegyenülten, megadón lehajtja a fejt, beletörődik — fölhorgadnak (a magyar vágyak): egy-egy ilyen megadás, már-már megsemmisülés után küzdve, kinban felemeljük a fejünket és szembenézünk. A „fölhorgad” feltámadásában tehát még benne van a „lehorgaszt” minden kínja és szégyene, de a képző változása is jelzi: az újakezdés törvényszerű, be kell következnie. Egyesek elcsüggedhetnek, a magyar vágyak „elülhetnek” olykor, de „fölhorgadnak megint”.
- [4] Amint a „Hé, nagyurak” megszólítás szakaszonként egy sorral feljebb kerül és nyomatékosabbá válik, nagyon emlékeztet egy egészen más jellegű, szándékosan zenei szerkesztésű versre, Weöres Fughettájára. (In: Egybegyűjtött írások, Magvető, Bp. 1981. — 2. kötet 276. l.) Az „egy gerenda legurul” — sor „végiggurul” a négy versszakon, minden szakaszban egy sorral lejjebb kerülve, eltaposva, összetörve mindent, ami játékos, szép, tündéri; a piros csörgőket, a kék tojásokat és a tarka csigaszarvakat. Rendkívül érdekes ez a távoli kapcsolat — bár Ady ösztönössége és a vers társadalmi mondanivalója ugyan szabálytalanabbá tette a verset, mint amilyen Weöres „zenei-iparművészeti” (Tamás Attila) versépitkezése. Ady-nál a harmadik megszólítás elcsúszik a sor elejéről — az előre vetett mellékmondat, a megszólítás közbeékelése épp az egyre dinamikusabb, zaklatottabb, „zihálóbb” kérdésekhez illik.